

Sınırların Ötesindeki İnsanlık

Kıbrıs'ın kuzeyinde **MÜLTECİ HAKLARI** İzleme Raporu 2024

Avrupa Birliği tarafından
finanse edilmektedir

**İnsan
Hakları**
Platformu
Human Rights Platform

Kıbrıs'ın kuzeyinde
Mülteci Hakları İzleme Raporu
2024

Hazırlayan
Aslı Murat

Katkıda Bulunanlar
Ali Dayıoğlu - Editör
Deniz Altıok - Uzman Görüşü
Av. Doruk Günalp - Mülteci Hakları Derneği Avukatı
İzlem Sönmez - Redaktör

Yayınlayan
İnsan Hakları Platformu

Birinci Baskı
2025, Lefkoşa

Tasarım
Cypdes Factory Advertising

📍 **Ahmet Sadık Sokak, Temel 1 Apt. No 6, Köşklüçiftlik, Lefkoşa**

✉ **info@ihpcy.eu** 🌐 **insanhaklariplatformu.eu**

📱 **ihp.hrp** 📷 **ihp.hrp** 📺 **ihp_hrp**

Bu yayın Avrupa Birliği tarafından finanse edilmiştir. İçerik tamamıyla İnsan Hakları Platformu'nun sorumluluğu altındadır ve Avrupa Birliği'nin görüşlerini yansıtmak zorunda değildir.

**İnsan
Hakları**
Platformu
Human Rights Platform

İÇİNDEKİLER

YÖNETİCİ ÖZETİ	5
GİRİŞ	6
METODOLOJİ	7
ARKA PLAN BİLGİSİ	8
2023 - 2024 BULGULARININ KARŞILAŞTIRMALI ANALİZİ	11
2024 YILINA AİT TEMATİK ANALİZ: SIĞINMA, CEZALANDIRILMAMA VE GERİ GÖNDERİLMEME HAKLARI	14
SONUÇ VE ÖNERİLER	22

YÖNETİCİ ÖZETİ

Bu rapor, Kıbrıs'ın kuzeyinde 2024 yılı boyunca yaşanan mülteci ve sığınmacılara yönelik hak ihlallerini belgelemek amacıyla hazırlanmıştır. Yerel bir sığınma sisteminin eksikliği uluslararası insan hakları yükümlülüklerine aykırı biçimde devam etmekte; sığınma, cezalandırılmama ve geri gönderilmeme ilkeleri sistematik biçimde ihlal edilmektedir. Bu rapor, İnsan Hakları Platformu (IHP) bünyesinde yürütülen izleme faaliyetleri kapsamında alandaki uygulamaların uluslararası standartlara uygunluğunu değerlendirirken, aynı zamanda politika önerileri ile yapısal dönüşüm ihtiyacına dikkat çekmektedir.

2024 yılı, Gazze'deki yoğun saldırılar başta olmak üzere Sudan, Suriye, Afganistan ve Ukrayna'daki krizlerin etkisiyle zorla yerinden edilenlerin sayısının 120 milyonu aştığı bir dönem olmuştur.¹ Bu krizler, Kıbrıs'ın kuzeyine yakın coğrafyalardan göç baskısını arttırmış, düzensiz geçişlerde ve insan kaçakçılığı vakalarında ciddi tırmanış yaşanmıştır. Bu gelişmelere rağmen, Kıbrıs'ın kuzeyinde hâlâ başvurulabilir ve bağımsız bir sığınma sistemi bulunmamaktadır. 'Fasıl 105 Yabancılar ve Muhaceret Yasası' sığınmacıları kapsamamakta, bu kişilerin temel haklara erişimini fiilen imkânsız kılmaktadır. 2024 yılı boyunca gözlemlenen uygulamalar göstermektedir ki, sığınmacılar deniz ve kara yolları (askeri yasak bölge) ile Kıbrıs'ın kuzeyine düzensiz biçimde giriş yaptıkları için tutuklanmışlar, yargılanmışlar, hapsedilmişler, çocuklar da dahil olmak üzere alıkonmuşlar, yerel devlet otoriteleri tarafından tercüman ve adli yardım desteğinden yoksun bırakılmışlar ve sistematik biçimde sınır dışı edilmişlerdir.

Mülteci Hakları Derneği'nin (MHD) sınırlı imkânlarla sunduğu hukuki destek 2024'te de devletin yükümlülüklerini yerine getirmediği durumlarda en önemli güvence aracı olmuştur. MHD, Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği (BMMYK) ile iş birliği içinde, yasal yollardan giriş yapabilen bazı kişilere mülakat üzerinden koruma belgesi sağlayabilmiştir. Buna karşılık, düzensiz yollarla gelen kişilerin, MHD'ye erişim imkanı olmadığı için, çoğu zaman adli yardım almadan cezalandırılıp sınır dışı edilmişlerdir.

Diğer yandan, yargı süreçlerinin tamamının mahkûmiyetle sonuçlanması, yetişkinlerle birlikte çocukların da alıkonulmaları, polis ve cezaevindeki tercüman eksiklikleri ve adli yardımın yalnızca sivil toplum eliyle sağlanması gibi ihlaller bu yıl da devam etmiştir.

Kıbrıs'ın kuzeyi ile Kıbrıs Cumhuriyeti kontrolündeki bölgeler arasında artan geçişler, Yeşil Hat boyunca insan kaçakçılığını körüklemiştir.

ANA BULGULAR:

- Sığınma başvurularını alacak bir sistem 2024'te de kurulmamıştır.
- 'İkamet İzinleri ve Vizeler Tüzüğü' kapsamında yapılan değişikliklerle BMMYK tarafından koruma statüsü tanınan sığınmacı ve mülteciler, ayrıca bir ikamet izni almak zorunda kalmadan yasal olarak Kıbrıs'ın kuzeyinde kalabilme hakkına kavuşmuşlardır.
- Düzensiz gelen kişiler yargılanmakta, cezaevinde tutulmakta, ardından da sınır dışı edilmektedirler.
- Devletin adli yardım ve tercüman yükümlülükleri sivil toplumun omuzlarına bırakılmıştır.
- Çocuklar da dahil olmak üzere tüm sığınmacıların tutuklandıkları, cezaevinde, karakolda ve Yıldız Yurdu denilen mekanda alıkondukları vakalar belgelenmiştir.
- Gönüllü geri dönüş ya da bireysel risk analizi yapılmadan sınır dışı işlemleri uygulanmaktadır.
- Engellilik, cinsel yönelim, çocuk hakları gibi kişisel kırılabilirlikler görmezden gelinmiştir.

¹ UNHCR, Global Trends Forced Displacement in 2024, https://www.unhcr.org/sites/default/files/2025-06/global-trends-report-2024.pdf?utm_source=, Erişim tarihi: 04/06/2025.

TAVSİYELER ÖZETLE:

- ‘Mevzuat’ güncellenmeli, ‘Fasıl 105’in’ kapsamı genişletilmeli ve mülteci haklarına yönelik koruyucu mekanizmaları da içeren bir ‘yasa’, ‘mevzuata’ kazandırılmalıdır.
- Sığınma sistemi derhal kurulmalı. sığınmacı ve mülteciler cezalandırılmamalıdır.
- Tüm tutukluluklar istisnai olmalı; çocuklar hiçbir şartta alıkonulmamalıdır.
- Devletin adli yardım ve tercüman hizmeti sunmaya yönelik anayasal sorumluluğu uygulanmalıdır.

Raporun devamında, yukarıdaki bulgular detaylandırılmış, hem bölgesel hem de yerel çerçevede hak temelli bir izleme anlayışıyla meseleler ele alınmıştır.

GİRİŞ

Bu rapor, 1 Ocak – 31 Aralık 2024 tarihleri arasında Kıbrıs’ın kuzeyinde mülteci ve sığınmacıların yaşadıkları hak ihlallerine dair İHP tarafından yürütülen izleme faaliyetlerinin sonucunda hazırlanmıştır. Uluslararası insan hakları belgelerinde güvence altına alınan sığınma hakkına erişim, cezalandırılmama, geri gönderilmeme² (*non-refoulement*) gibi temel haklar, bu raporun odak noktasını oluşturmaktadır.

Kıbrıs’ın kuzeyinde, tanınmayan uluslararası statüsü ve siyasi iradenin iç hukukuna konuyla ilgili dahil ettiği sözleşmelere dayalı yükümlülüklerini yerine getirmemesi nedeniyle kurumsal bir sığınma sistemi hâlâ bulunmamaktadır. Bu boşluk, başta ‘Fasıl 105 Yabancılar ve Muhaceret Yasası’ olmak üzere yürürlükteki ‘mevzuatın’ sığınmacı ve mülteci haklarını kapsamaması ile daha da derinleşmektedir. Dolayısıyla bu rapor, mevcut sistemsizliğin yol açtığı ağır insan hakları ihlallerini ortaya koymayı, aynı zamanda ulusal ve uluslararası düzeyde atılması gereken adımlara dair öneriler sunmayı amaçlamaktadır.

Bu rapor aynı zamanda, Kıbrıs’ın kuzeyindeki hak savunucularının mülteci hakları alanında yürüttükleri dayanışma ve izleme çalışmalarının bir belgesidir. MHD gibi alanda faaliyet yürüten kuruluşların katkıları ve saha gözlemleri, resmi kaynaklara ulaşılamayan birçok durumu görünür kılmak açısından belirleyicidir. 2024 yılı, Gazze’deki savaşın doğrudan etkilerinin yaşandığı, Sudan’daki çatışmaların derinleştiği, Suriye’deki krizin devam ettiği ve Yeşil Hat boyunca insan kaçakçılığının arttığı bir dönem olmuştur. Bu koşullar, Kıbrıs’ın kuzeyini hem transit hem de hedef ülke olarak yeniden tartışılır hale getirmiştir. Buna rağmen Kıbrıs’ın kuzeyinde herhangi bir risk değerlendirmesi veya başvuru prosedürü hâlâ oluşturulmamış; düzensiz yollarla gelen kişiler yargılanarak cezalandırılmış ve sınır dışı edilmiştir. Bu da geri göndermeme ilkesinin açık bir ihlali anlamına gelmektedir. Dolayısıyla bu raporun amacı, yukarıda da değinildiği gibi, yalnızca mevcut durumu ortaya koymak değil; aynı zamanda Kıbrıs’ın kuzeyinde uluslararası hukukla uyumlu, insan onurunu esas alan bir sığınma sisteminin kurulması için zemin oluşturmaktır.

2 1951 Cenevre Mülteci Sözleşmesi md 33, BM İşkenceye Karşı Sözleşme md 3, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi md 3, BM Çocuk Hakları Sözleşmesi md 22 ve 37.

METODOLOJİ

Kıbrıs'ın kuzeyinde 2024 yılı boyunca mülteci ve sığınmacıların karşılaştıkları hak ihlallerini tespit edebilmek için izleme süreci boyunca sahadan gelen doğrudan bilgiler, resmi rakamlar ve basına yansıyan haberler bir arada değerlendirilmiştir.

1. BİLGİ EDİNME BAŞVURUSU VE YEREL 'MEVZUAT' İNCELEMESİ

İzleme sürecinde ilgili bakanlığa bilgi edinme dilekçesi sunulmuş ve mülteci haklarına yönelik 'mevzuattaki' değişiklikler incelenmiştir. Bu dilekçelere gelen yanıtlar, mülteci ve sığınmacılara yönelik uygulamalara dair devletin resmi verilerini yansıtmaması açısından temel kaynaklardan birini oluşturmuştur.

2. BASIN TARAMA VE GÜNCEL VAKA İZLEME

Kıbrıs'ın kuzeyindeki basın organlarında yer alan düzensiz geçişler, yargılamalar, sınır dışı işlemleri ve alıkonma koşulları ile ilgili haberler düzenli şekilde izlenmiştir. Özellikle *Yenidüzen*, *Bağımsız*, *Bugün Kıbrıs*, *Kıbrıs Gazetesi*, *Haber Kıbrıs*, *Kıbrıs Postası*, *Yenibakış*, *The AP* gibi medya kaynakları üzerinden yapılan taramalar sayesinde birçok vakaya dair bilgiye ulaşılmıştır.

3. SAHA GÖZLEMLERİ VE MÜLAKATLAR

MHD bünyesinde görevli avukat Doruk Günalp ile bire bir mülakatlar gerçekleştirilmiştir. Bu mülakatlar, yalnızca sayısal verileri değil, aynı zamanda ihlallerin arka planı, yorumları ve sürece dair tanıklıkları içermektedir. Özellikle alıkonulan erkek, kadın ve çocuk sığınmacı ve mültecilerin alıkonma koşulları ve maruz kaldıkları yasal süreçlerdeki muameleye dair bilgiler bu yöntemle edinilmiştir.

4. ULUSLARARASI RAPOR VE ULUSLARARASI MEVZUAT İNCELEMESİ

BMMYK, Avrupa Birliği İltica Ajansı (EUAA), Avrupa Konseyi (AK) ve Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi (AİHM), kararları dahil olmak üzere uluslararası örgüt ve mahkemelerin rapor ve kararları kapsamlı biçimde taranmış bunların yerel 'mevzuatla' karşılaştırmalı analizi yapılmıştır.

5. KARŞILAŞTIRMALI VERİ TESPİTİ

2023 yılı izleme raporlarında yer alan vakalar ve uygulamalar, 2024 yılıyla karşılaştırmalı olarak analiz edilmiştir. Özellikle cezalandırma ve sınır dışı etme uygulamaları, tutukluluk süreleri, adli yargının mevcudiyeti, çocukların alıkonma koşulları gibi alanlarda yıllar arası benzerlik ve süreklilik göz önünde bulundurulmuştur.

ARKA PLAN

2024 yılı, dünya genelinde sığınmacı ve mülteci hareketlerinin rekor seviyelere ulaştığı, çatışma, işgal ve iklim krizi kaynaklı insani felaketlerin arttığı bir yıl olarak kayıtlara geçmiştir. BMMYK tarafından açıklanan Küresel Eğilimler Raporu verilere göre, Haziran 2024 itibarıyla zorla yerinden edilmiş kişilerin sayısı 122,6 milyonu aşmıştır. Bu, 2023'ün sonuna kıyasla yüzde 5'lik veya 5,3 milyon kişilik bir artışı temsil etmektedir. Küresel mülteci nüfusu, 2023'ün sonuna göre yüzde 1'lik bir artışla 2024'ün ortalarında 43,7 milyona ulaşmıştır. Bu, BMMYK'nın yetkisi altında uluslararası korumaya ihtiyaç duyan 32 milyon mülteci ve diğer 5,8 milyon kişinin yanı sıra UNRWA'nın (Birleşmiş Milletler Yakın Doğu Filistinli Mültecilere Yardım ve Bayındırlık Ajansı) yetkisi altındaki 6 milyon Filistinli mülteciyi de içermektedir.³

GAZZE KRİZİ VE YANSIMALARI

2023 sonlarında başlayan Gazze'ye yönelik İsrail saldırıları, 2024'te daha da şiddetlenmiş ve kitlesel yerinden edilmelere yol açmıştır. UNRWA, Gazze Şeridi'nde 1,7 milyon kişinin (%75'in üzerinde) yerinden edildiğini, bunların önemli kısmının daha önce de mülteci konumunda olduklarını bildirmiştir. Bu kriz, hem bölgesel güvenlik hem de mülteci kabul politikaları açısından Kıbrıs da dahil olmak üzere Doğu Akdeniz'deki tüm ülkeleri etkilemiştir.⁴

MÜLTECİ STATÜSÜNÜN TANINMADIĞI BİR COĞRAFYADA KIRILGANLIK VE HAK İHLALLERİ

Kıbrıs'ın kuzeyi, coğrafi konumu itibarıyla Orta Doğu ve Afrika'daki çatışmalardan kaçanlar için halen erişilebilir bir geçiş noktası olma özelliğini korumaktadır. Kıbrıs'ın kuzeyinde herhangi bir mülteci statüsü tanıma sistemi, başvuru alma mekanizması ya da bireysel risk analizi bulunmamaktadır. Bu durum, uluslararası insan hakları hukukunun tanıdığı hakların pratikte uygulanamamasıyla sonuçlanmaktadır. "Yasa dışı giriş" olarak nitelendirilen durumlar, sığınmacının başvuru hakkını kullanmadan cezalandırılmasına yol açmaktadır. Özellikle 'Fasıl 105 Yabancılar ve Muhaceret Yasası' kapsamının sığınmacı haklarını dışlaması bu ihlalleri kurumsallaştırmıştır. GRETA'nın (Avrupa Konseyi İnsan Ticaretiyle Mücadele Uzmanlar Grubu) 2024 yılı raporuna göre insan ticareti mağduru olan sığınmacılar bu yasal boşluk nedeniyle yeterli koruma görememektedir. Keza, Kıbrıs Cumhuriyeti'nde sığınmacılar arasında bulunan insan ticareti mağdurlarının çoğunluğu Kıbrıs'ın kuzeyinden Kıbrıs Cumhuriyeti'nin kontrolündeki bölgelere geçmiş kişilerdir. Kıbrıs'ın kuzeyinden veya deniz yoluyla gelen yabancı uyruklular insan ticaretine maruz kalma açısından özellikle savunmasızdır. Bu bireyler, genellikle Yeşil Hat üzerinden Kıbrıs Cumhuriyeti'nin kontrolündeki bölgelere geçiş yapmaktadırlar. GRETA ayrıca, Mayıs 2024'ün ortasından bu yana, ciddi sağlık sorunları olan son derece savunmasız bireyler de dahil olmak üzere sığınmacıların sistematik olarak Kıbrıs Cumhuriyeti'nin kontrolündeki bölgelerden tampon bölgeye geri itildiklerine dair raporlardan endişe duyduğunu da belirtmiştir.⁵

³ [1] UNHCR, Global Trends 2024, <https://www.unhcr.org/global-trends>, <https://www.unhcr.org/refugee-statistics>, <https://www.unhcr.org/mid-year-trends>. Erişim tarihi: 04/06/2025.3 [1] UNHCR,

⁴ UNHCR, Global Trends 2024.

⁵ GRETA, 4th Evaluation Report on Cyprus, <https://www.coe.int/en/web/anti-human-trafficking/-/greta-publishes-its-fourth-report-on-cyprus>, <https://rm.coe.int/greta-evaluation-report-on-the-implementation-of-the-council-of-europe/1680b57ef4>. Erişim tarihi: 04/06/2025.

SIYASİ SÖYLEM VE GÜVENLİK GÜNDEMİ

Kıbrıs Cumhuriyeti ise Kıbrıs'ın kuzeydeki öğrenci vizelerinin suistimal edildiğini, bu vizeler aracılığıyla Yeşil Hat üzerinden Avrupa Birliği'ne (AB) geçiş yapıldığını iddia etmiştir. Bu söylem, mültecileri suçla özdeşleştiren, koruma ihtiyacını görünmez kılan bir güvenlik paradigmasını beslemiştir.⁶ Ayrıca, Kıbrıs Cumhuriyeti yetkilileri, aralarında çocukların da bulunduğu 35 kişinin (sayı zaman içinde artmıştır) tampon bölgede çadırda, zor koşullarda yaşamak zorunda oldukları⁷ gerçeğine işaret eden Avrupa Konseyi İnsan Hakları Komiseri Michael O'Dlaherty'nin çağrısına⁸ yönelik olarak Kıbrıs'ın kuzeyinden Kıbrıs Cumhuriyeti'nin kontrolündeki bölgelere göçmen geçişlerinin 180 kilometrelik (120 mil) uzunluğundaki tampon bölge boyunca kameralar ve özel polis devriyeleri kurulması da dahil olmak üzere bir dizi katı önlem alınmasının ardından son aylarda hızlı bir şekilde düştüğünü açıklamışlardır.⁹

YEŞİL HAT VE ARTAN DÜZENSİZ GEÇİŞLER

Kıbrıs'ın kuzeyi ile Kıbrıs Cumhuriyeti kontrolündeki bölgeler arasındaki Yeşil Hat, hem kaçak geçişlerin hem de insan kaçakçılığı şebekelerinin odağı haline gelmiştir. AB Sınır Güvenliği raporlarında da belirtildiği üzere, 2024 yılı boyunca Yeşil Hat üzerinden gerçekleşen düzensiz geçişlerde önemli bir artış gözlemlenmiştir. Bu gelişme, sınır yönetimi önlemlerinin artırılmasına gerekçe olarak gösterilmiş; ancak bu süreçte insan hakları boyutu dikkate alınmamıştır. Kıbrıs sorununun yarattığı çözümsüzlük BM tampon bölgesi (ara bölge), Yeşil Hat ve adanın kuzeyi ile Kıbrıs Cumhuriyeti'nin kontrolündeki bölgeler arasındaki yasa dışı geçişlerde geri gönderilen, başvuruları kabul edilmeyen, tutuklanan sığınmacı ve mültecilerin hak ihlali yaşamalarına ve sığınma prosedürlerine ulaşamamalarına neden olmaktadır.¹⁰

KIBRIS CUMHURİYETİ VE AB PERSPEKTİFİ

Kıbrıs Cumhuriyeti'ne yapılan başvuruların büyük çoğunluğunun Türkiye ve Kıbrıs'ın kuzeyi üzerinden gerçekleştiği GRETA'nın raporlarında belirtilmiştir. HRW'nin (İnsan Hakları İzleme Örgütü) 2024 yılı raporunda Kıbrıs Rum toplumunda mülteci karşıtı kamuoyunun güçlendiği, bazı bölgelerdeki mülteci yerleşkelerinin boşaltılması, sınır güvenliğine dair kameralarla donatılmış bariyerlerin çekilmesi gibi adımların kamuoyunun baskısıyla hayata geçirildiği belirtilmiştir.¹¹

AİHM'nin 2024'te verdiği *M.A. and Z. R. v. Cyprus ve B. A. v. Cyprus* kararları mülteci haklarının ihlali hâlinde uluslararası hukukun nasıl bir yaklaşım benimsediğini açık biçimde ortaya koymaktadır. Mahkeme, M.A. ve Z.R. davasında sığınma talebinde bulunma hakkı tanınmadan bireylerin topluca ve değerlendirme yapılmaksızın geri gönderilmelerini insanlık dışı veya aşağılayıcı muamele yasağına¹², toplu sınır dışı yasağına¹³ ve etkili başvuru hakkına¹⁴ aykırı bulmuştur. B. A. davasında ise, ulusal güvenlik gerekçesiyle 2 yıl 9 ay süren uzun süreli gözaltı uygulamasının keyfi nitelikte olduğu ve gözaltı kararlarının yargısal denetimden yoksun bırakıldığı tespit edilerek, kişi özgürlüğü ve güvenliği hakkının¹⁵ ihlal edildiğine hükmedilmiştir.¹⁶

Bu kararlar, yalnızca Kıbrıs Cumhuriyeti'nin değil, benzer uygulamaların görüldüğü Kıbrıs'ın kuzeyindeki pratiklerin de uluslararası hukuk karşısındaki kırılganlığını gözler önüne sermektedir. Mevcut uygulamalar, AİHM'nin mahkûmiyet gerekçeleriyle büyük ölçüde örtüşmekte; dolayısıyla Kıbrıs'ın kuzeyinde sığınma başvurusuna erişim, özgürlükten yoksun bırakma koşulları ve geri gönderme uygulamaları uluslararası yükümlülükler bağlamında ciddi bir risk alanı oluşturmaktadır.

6 Human Rights Watch, World Report 2024, <https://www.hrw.org/world-report/2024>. Erişim tarihi: 04/06/2025

7 <http://bit.ly/4ep7irVW>. Erişim tarihi: 04/06/2025.

8 <https://yenibakisgazetesi.com/insan-haklari-komiseri-oflaherty-kibrista-ara-bolgede-kalan-gocmen-ve-siginmacilarin-durumundan-endise-duyduklarini-kaydettti/>. Erişim tarihi: 04/06/2025.

9 <https://apnews.com/article/cyprus-asylum-migrants-buffer-zone-human-rights-6c625cb4923d238b8c1f9d24fa8d93db>. Erişim tarihi: 04/06/2025.

10 https://ww2.kibrispostasi.com/c35-KIBRIS_HABERLERI/n527587-ara-bolgede-mahsur-kalan-multecilerin-sayisi-53e-yukseldi. Erişim tarihi: 04/06/2025.

11 Human Rights Watch, World Report 2024.

12 AİHS md. 3.

13 AİHS 4 No'lu Protokol md. 4.

14 AİHS md. 13.

15 AİHS md. 5/1 ve 5/4.

16 *M.A. and Z.R. v. Cyprus*, (Application no. 39090/20) ve *B.A. v. Cyprus* (Application no. 24607/20),

https://www.refworld.org/jurisprudence/caselaw/echr/2024/en/148792?utm_source=refworld, https://www.refworld.org/jurisprudence/caselaw/echr/2024/en/148139?utm_source=refworld, https://www.jurist.org/news/2024/10/ecthr-cyprus-prevention-of-syrian-refugees-from-disembar-king-to-see-asylum-violates-convention/?utm_source=refworld. Erişim tarihi: 04/06/2025.

İNSAN KAÇAKÇILIĞI VE SÖMÜRÜNÜN DERİNLEŞMESİ

Sığınma sistemi olmayan yerlerde ortaya çıkan boşluk insan kaçakçılarının faaliyetlerini artırmaktadır. Kıbrıs'ın kuzeyinde 2024'te yaşanan pek çok vakada, insan kaçakçılığı organizasyonlarının sığınmacılara yüklü miktarlarda para karşılığında tehlikeli geçişler sundukları ve bu süreçte pek çok insanın doğrudan riske atıldığı gözlemlenmiştir.

TOPLUMSAL ALGI VE HAK TEMELLİ DÖNÜŞÜM İHTİYACI

Kıbrıs'ın kuzeyinde mültecilere yönelik toplumsal algı ve tutumlar, MHD tarafından Aralık 2024'te yayımlanan raporla nicel olarak ortaya konmuştur. 705 kişiyle yapılan anket çalışması, toplumun mültecilerle ilgili düşüncelerine, hak temelli yaklaşımlara ve günlük yaşamda mültecilerle kurduğu ilişkilere dair önemli bulgular sunmuştur.

Katılımcıların mülteci haklarına yönelik genel tutumu nötr düzeydedir. 5 üzerinden 2,91 ortalama puan, toplumun bu konuda kararsızlık veya çekingenlik içinde olduğunu göstermektedir. Örneğin, katılımcıların yalnızca %26'sı mültecilere vatandaşlık verilmesini desteklerken, %44,8'i ayrımcılığa karşı daha güçlü önlemler alınması gerektiğini savunmaktadır. Mültecilerin insan haklarına erişimi konusundaysa toplumda net bir güven oluşmamıştır. Katılımcıların %33'ü haklara erişimin "zayıf" ya da "çok zayıf" olduğunu belirtmiş, yalnızca %2'si bu erişimi "çok iyi" olarak değerlendirmiştir. Bu tespit, mültecilerin mevcut durumda adalet, barınma, eğitim ve sağlık gibi temel hizmetlere erişiminde yaşanan eşitsizliklerin toplum tarafından da fark edildiğine işaret etmektedir.

Mültecilerle bireysel temas düzeyi oldukça sınırlıdır. Katılımcıların %20'si olumlu bir temas yaşadığını bildirirken, %38'i hiç olumlu deneyim yaşamadığını belirtmiştir. Bu durum, önyargıların ve dışlayıcı tutumların sürmesine doğrudan zemin hazırlamaktadır.

Raporun dikkat çekici bir yönü de "duygu termometresi" adı verilen değerlendirmedir. 0 ile 100 arası yapılan bu ölçümde, mültecilere yönelik duygusal yaklaşımın ortalaması 45 olarak belirlenmiştir. Bu skor, genel olarak ne olumlu ne de olumsuz olan, fakat sınırlı empati ve anlayış barındıran bir algı düzeyine işaret etmektedir. Bu bulgular, Kıbrıs'ın kuzeyinde mültecilerin yalnızca hukuki değil, aynı zamanda toplumsal düzeyde de dışlayıcı bir ortamla karşı karşıya olduklarını göstermektedir. Toplumun önemli bir kısmı mülteci hakları konusunda bilgi eksikliği yaşamaktadır. Bu da kamusal bilinçlendirme, görünürlük ve temas odaklı politikalara duyulan ihtiyacı ortaya koymaktadır.¹⁷

Ayrıca Ipsos'un¹⁸ BMMYK işbirliğiyle yürüttüğü 2024 mülteci algısı anketinde, Kıbrıslı Türk toplumunun çoğunluğu mültecilerin korunmasını desteklerken, ülkelerine kabul edilmesine dair çekinmelerinin arttığı saptanmıştır.¹⁹ Bahsi geçen husus ile Kıbrıs'ın kuzeyindeki algı paralellik içermektedir. Bu da kamuoyundaki olumsuz söylemlerin, sığınmacıların toplumsal kabulüne yönelik küresel bir sorunun varlığına işaret etmektedir.

¹⁷ Kıbrıs'ın kuzeyinde Yerel Temsili Bir Örneklemde Mültecilere, İnsan Ticaretine ve Irk Ayrımcılığına Yönelik Tutumlar, https://mhd.kibris.com/upload/files/mhdfile-revisedrapor-aralik-2024-tr-ed-1.pdf?utm_source=, Mülteci Hakları Derneği, Aralık 2024. Erişim tarihi: 04/06/2025.

¹⁸ Ipsos, bireylerin tutumlarını, davranışlarını ve kanaatlerini ölçmek için anketler, odak grupları, istatistiksel modellemeler ve veri analizleri yapar.

¹⁹ GRETA, 4th Evaluation Report on Cyprus.

2023 - 2024 YILI BULGULARININ KARŞILAŞTIRMALI ANALİZİ

2023'e ilişkin raporda da tespit edildiği üzere, Kıbrıs'ın kuzeyinde mülteci haklarının korunmasına yönelik herhangi bir sistematik altyapı bulunmamakta, bu durum 2024'te daha da belirginleşmektedir. 'Mevzuatın' hâlâ mülteci ve sığınmacıları kapsayacak şekilde güncellenmemiş olması, yapısal ihlallerin sürekliliğine neden olmaktadır.

BMMYK 2024 Yarıyıl Eğilimleri Raporu'na göre, 2024'ün ilk yarısında da küresel ölçekte mülteci hakları alanındaki sorunların derinleştiği ve yeni çatışma alanlarının zorunlu göçü artırdığı tespit edilmiştir. Bu gelişmelerin Kıbrıs'ın kuzeyinde gözlemlenen yapısal sorunlarla birleşmesi sistemsizlikten kaynaklı hak ihlallerinin derinleşmesine yol açmıştır.²⁰ Örneğin HRW 2024 tarihli Kıbrıs özel raporunda, Yeşil Hat boyunca artan geçişlerin adanın genelinde mültecilere yönelik hak ihlallerini artırdığı, özellikle geri itme ve gözaltı pratiklerinin yaygınlaştığı belirtilmiştir.²¹

DÜZENSİZ GİRİŞ VE CEZAEVİ ODAKLI YAKLAŞIMIN SÜREKLİLİĞİ

2023'te olduğu gibi 2024'te de Kıbrıs'ın kuzeyine deniz veya kara yolu ile gelen sığınmacıların düzensiz giriş nedeniyle tutuklandıkları, yargılandıkları ve sınır dışı edilene dek cezaevlerinde veya alıkonma merkezlerinde tutuldukları tespit edilmiştir.

BMMYK, 1951 Cenevre Sözleşmesi çerçevesinde yayımladığı belgelerde, geri göndermeme (non-refoulement) ilkesinin, bireysel ve önceden yapılmış bir risk analizine dayanması gerektiğini vurgulamaktadır.²² Bu tür değerlendirmeler yapılmadan alınan sınır dışı kararları, kişinin yaşamı, özgürlüğü ya da kötü muameleye uğrama riski açısından ciddi sonuçlar doğurabilmektedir. Bu durum yalnızca insan haklarına aykırılık teşkil etmekle kalmayıp, aynı zamanda devletin uluslararası koruma yükümlülüklerinin ihlali anlamına da gelmektedir.²³ AIHM de *Saadi v. Italy* kararında, risk değerlendirmesi yapılmadan sınır dışı etmenin Sözleşme'nin 3. maddesi anlamında mutlak bir hak ihlali oluşturduğunu açıkça belirtmiştir.²⁴

2024'te de Kıbrıs'ın kuzeyine düzensiz yollardan giriş yapan tüm sığınmacılar otomatik olarak cezaevine gönderilmişlerdir. Gerek polis karakollarında gerekse mahkemedeki yargılama sürecinde sığınmacıların Kıbrıs'ın kuzeyine gelişi şart ve sebepleri aktarılsa da, cezalandırılmaları ve sonrasında sınır dışı edilmeleri engellenememiştir. Hiçbir vakada risk değerlendirmesi yapılmamıştır. Sadece bazı mahkeme kararlarında çocukların Yıldız Yurdu'na sevkine karar verilmiştir. Ancak bu kararlar sistematik değil, hâkim takdirine dayalı istisnalar şeklinde kalmıştır.

HRW'nin Eylül 2024 tarihli özel raporu, Kıbrıs'ın kuzeyine düzensiz yollardan gelen Suriyeli sığınmacıların cezaevinde tutulduklarını, adli destekten yoksun bırakıldıklarını belgelemiştir.²⁵

20 UNHCR, Mid-Year Trends Report 2024, <https://www.unhcr.org/mid-year-trends-report-2024>, Erişim tarihi: 04/06/2025.

21 Human Rights Watch, Pushbacks and Pullbacks of Syrian Refugees in Cyprus,

<https://www.hrw.org/report/2024/09/04/i-cant-go-home-stay-here-or-leave/pushbacks-and-pullbacks-syrian-refugees-cyprus>, Erişim tarihi: 04/06/2025.

22 UNHCR Note on the Principle of Non-Refoulement, https://www.refworld.org/policy/legalguidance/unhcr/1997/en/36258?utm_source, Erişim tarihi: 22/06/2025

23 Guidelines on International Protection No. 5: Application of the Exclusion Clauses: Article 1F of the 1951 Convention relating to the Status of Refugees,

https://www.refworld.org/policy/legalguidance/unhcr/2003/en/14733?utm_source, Erişim tarihi: 22/06/2025

24 AIHM Saadi v. Italy, <https://hudoc.echr.coe.int/#%7B%22itemid%22%3A%22001-119603%22%7D>, Erişim tarihi: 22/06/2025

25 Human Rights Watch, Pushbacks and Pullbacks of Syrian Refugees in Cyprus.

ALIKONMA SÜRELERİ VE KOŞULLARINDAKİ ARTAN BELİRSİZLİK

2023'te olduğu gibi 2024'te de tutukluluk sürelerinin 5 ilâ 30 gün arasında değiştiği, cezaevinde hüküm tamamlandıktan sonra dahi alıkonmanın Yıldız Yurdu gibi fiilen gözaltı işlevi gören ancak hukuken bu niteliği taşımayan mekânlarda sürdüğü tespit edilmiştir.

Alıkonma süresinin uzaması, AİHM içtihadına göre “özgürlükten keyfi yoksunluk” anlamına gelmektedir.

AK'nin 2024'te yayımladığı “Göçmenlerin ve Mültecilerin Alıkonulması” konulu genel yorumunda, çocukların hiçbir şekilde alıkonmamaları ve sığınma başvurusu hakkının istisnasız uygulanması gerektiği belirtilmiş olmasına rağmen, Kıbrıs'ın kuzeyinde çocuk mülteciler halen karakol hücrelerinde ve Yıldız Yurdu gibi standart dışı mekânlarda tutulmaktadır.

ADLİ YARDIM VE TERCÜMAN HİZMETİ YETERSİZLİĞİ

2023 olduğu gibi 2024'te de devlet eliyle adli yardım ve tercüman hizmeti sağlanmamış, bu hizmet MHD tarafından karşılanmıştır. MHD'nin sınırlı kapasitesi tüm vakalara yetiştirmeyi mümkün kılmamış; özellikle Arapça dışındaki Afrika kökenli dillerde tercüman bulunamaması ciddi bir adil yargılanma sorunu yaratmıştır.

1951 Cenevre Sözleşmesi'nin 16. maddesi, mültecilerin mahkemelere ücretsiz erişimini güvence altına almaktadır. AB'nin 2013/32/EU Asıl Usuller Direktifi, iltica başvurularında karar sürecine etkin katılım için yeterli hukuki yardım ve tercüman sağlanmasını zorunlu kılmaktadır. (Madde 19–23). Ayrıca, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nin (AİHS) 6. maddesi uyarınca adil yargılanma, dile erişim ve savunma hakkı kapsamındadır. Bu yükümlülükler, mültecilerin bilgiye eşit erişimini ve adil süreç haklarını güvence altına almayı amaçlamaktadır. Kıbrıs'ın kuzeyindeki idarenin bu yükümlülüklerden çekilmesi, adil yargılanma ve eşitlik haklarının sistematik ihlaline yol açmaktadır.

SIĞINMA SİSTEMİNE ERİŞİMİN HÂLÂ OLMAMASI

2023'te olduğu gibi 2024 yılı boyunca da Kıbrıs'ın kuzeyinde sığınma başvurularını alacak herhangi bir kurum oluşturulmamıştır. Bu durum, kişilerin sınır kapılarında dahi sığınma talebinde bulunmasının önünü fiilen kapatmıştır. ‘Mevzuat’, başvuru, değerlendirme, statü belirleme ve itiraz süreçlerinin olmayışı nedeniyle, başvurular BMMYK – MHD işbirliğiyle bire bir mülakat üzerinden sınırlı sayıda kişi için yürütülmüştür.

Düzensiz girişlerde bu hak hiçbir şekilde sağlanmazken, düzenli yollardan Kıbrıs'ın kuzeyine girip sığınmacı statüsüne erişmek isteyen kişilerin de koruma ve güçlendirme mekanizmalarını da içeren bir sığınma ‘mevzuatı’ ve sistemi olmadığı için en temel haklara dahi erişimlerinde sorunlar yaşamalarına neden olmuştur.

YENİ GELDİKLERİ ÜLKELERDE DEĞİŞİKLİK

2023 yılı boyunca Suriye, Sudan, Afganistan ve Filistin kökenli kişilerin ağırlıkta olduğu tespit edilmiştir. 2024'te de bu eğilim sürmüştür ancak Gazze'deki krizin etkisiyle Filistinli sığınmacı sayısında artış gözlemlenmiştir. Ayrıca Orta Afrika ülkeleri ve Bangladeş gibi bölgelerden gelen az sayıda kişinin de düzensiz giriş yaptığı belgelenmiştir. Bu geçişler çoğunlukla insan kaçakçılığı ve insan ticareti organizasyonları aracılığıyla gerçekleştirilmiş, çok sayıda kişi yaşamını tehlikeye atmak zorunda kalmıştır.

YASAL YOLLARLA GELENLERİN HAK ERİŞİMLERİNİN KISITLI OLMAYA DEVAM ETMESİ

2023'te olduğu gibi 2024'te de yasal yollarla Kıbrıs'ın kuzeyine gelen ve BMMYK üzerinden mültecilik statüsü kazanan kişiler sosyal yardım, sağlık ve eğitim haklarından yararlanamamışlardır. 'Mevzuat eksikliği' nedeniyle insani ikamet izni verilmiş olsa bile bu iznin sosyal haklarla desteklenmediği, özellikle çocuklar ve engelli bireyler açısından ciddi mağduriyetler yarattığı tespit edilmiştir.

KADIN, ÇOCUK VE ENGELLİLER ÖZELİNDE HAK KIRILGANLIKLARININ SÜREKLİLİĞİ

2024 yılı boyunca kadınlar doğrudan cezaevine gönderilmiş, kadınlara özgü hijyen ve bakım ihtiyaçlarının karşılanması konusunda sistematik eksiklikler devam etmiştir. Engelli bireylere özel bir destek mekanizması hâlâ oluşturulmamış, çocuklar ise çoğu zaman erişkinlerle birlikte alıkonulmuşlardır. Devletin çocuk koruma yükümlülüklerini yerine getirmediği tespit edilmiştir.

GRETA'nın 2024'e ait Kıbrıs raporu, sığınmacı kadınların insan ticaretine maruz kaldıklarını ve gerekli sosyal destek mekanizmalarının adanın her iki tarafında da yetersiz kaldığını ortaya koymaktadır. Kıbrıs'ın kuzeyinde bu kırılgan gruplar için özel bir sosyal hizmet veya destek altyapısının hâlâ kurulmamış olması, sistematik dışlanmayı derinleştirmektedir.²⁶

2024 YILININ ÖNEMLİ BİR YASAL GELİŞMESİ: BMMYK KORUMA BELGESİ SAHİPLERİNE İKAMET İZNİ MUAFİYETİNİN VERİLMESİ

2024 yılı içerisinde Kıbrıs'ın kuzeyinde düzenli – yasal yollardan giriş yapan mültecilerin yasal statüsünü doğrudan etkileyen önemli bir 'mevzuat' değişikliği yürürlüğe girmiştir. 26 Mart 2024 tarihli 'Resmî Gazete'de yayımlanan tüzük değişikliğiyle birlikte, 'Yabancılar ve Muhaceret Yasası'nın 20. maddesi altında düzenlenmiş olan 'İkamet İzinleri ve Vizeler Tüzüğü'nün 12. maddesine yeni bir fıkra eklenmiştir.

Bu düzenlemeyle birlikte, ilgili tüzüğün 12. maddesi kapsamına aşağıdaki ifade dahil edilmiştir: "(p) Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği (BMMYK) Koruma Belgesi alan mülteciler."²⁷

Söz konusu 12. madde, "ikamet izni alma yükümlülüğünden muaf olan yabancılar"ı belirlemektedir. Dolayısıyla bu değişiklikle birlikte, BMMYK tarafından koruma statüsü tanınan sığınmacı ve mülteciler, ayrıca bir ikamet izni almak zorunda kalmadan yasal olarak Kıbrıs'ın kuzeyinde kalabilme hakkına kavuşmuşlardır. Bu kişilerin sayısı 2024 itibarıyla takribi 175'tir.

Bu düzenleme, Kıbrıs'ın kuzeyindeki mülteci hakları bakımından önemli bir yasal ilerleme teşkil etmektedir;

- BMMYK belgesi taşıyan bireylerin "yasadışı ikamet" gerekçesiyle cezalandırılmaları riski ortadan kaldırılmış;
- İdari belirsizlik içinde yaşayan mülteciler için yasal koruma zemini güçlendirilmiştir.

Bu çerçevede, ilerleyen dönemlerde bu muafiyetin etkili bir şekilde uygulanabilmesi için, BMMYK koruma belgesi sahiplerinin yasal haklarına dair kamuya açık rehberlerin oluşturulması gereklidir.

²⁶ GRETA, 4th Evaluation Report on Cyprus.

²⁷ Resmî Gazete, 26 Mart 2024, 'Yabancılar ve Muhaceret Yasası'nın 20. maddesi uyarınca yayımlanan "İkamet İzinleri ve Vizeler Tüzüğü"ne eklenen değişiklik. <https://basimevi.gov.ct.tr/Portals/6/2024/63.pdf?ver=2024-02-16-092757-517>. Erişim tarihi: 04/06/2025.

2024 YILINA AİT TEMATİK ANALİZ: SIĞINMA, CEZALANDIRILMAMA VE GERİ GÖNDERİLMEME HAKLARI

Bu bölüm, Kıbrıs'ın kuzeyinde 2024 yılı boyunca yaşanan uygulamaları, üç temel hak üzerinden incelemektedir: sığınma hakkı, cezalandırılmama ilkesi ve geri gönderilmeme ilkesi. Her biri, uluslararası mülteci hukukunun taşıyıcı kolonlarını oluşturmaya rağmen, Kıbrıs'ın kuzeyindeki yasal ve idari yapılar bu ilkeleri tanımamakta, sığınmacılara yönelik sistematik hak ihlallerine sebep olmaktadır.

SIĞINMA HAKKINA ERİŞİM: BİR HAKKIN YOKLUĞU

Sığınma hakkı, 1951 Mülteci Sözleşmesi ve 1967 Protokolü ile tanımlanmıştır. Bu belgeler bireyin zulümden kaçma ve güvenli bir ülkede korunma talep etme hakkını güvence altına almaktadır. Ancak Kıbrıs'ın kuzeyinde 2024 yılı boyunca da bu hakkın fiilen kullanılabildiğini söylemek mümkün değildir. Sığınma talebinde bulunulacak herhangi bir resmi kurum yoktur. Dolayısıyla başvuru, değerlendirme, mülakat, itiraz ve statü belirleme mekanizmaları da kurulmamıştır.

Yeşil Hat'tan ya da deniz yoluyla düzensiz yöntemle gelen sığınmacılar, giriş şekline bakılarak doğrudan "suçlu" gibi değerlendirilmiştir. Sığınmacı veya mülteci statüsündeki kişiler, MHD'nin sunduğu adli yardım hizmetinden yararlanabildikleri takdirde davaları mahkemeye taşınabilmiş; duruşmalarda ihtiyaç duyulan tercüman desteği de yine MHD tarafından sağlanmıştır.

CEZALANDIRILMAMA İLKESİ: SUÇUN MAĞDURA YÜKLENMESİ

1951 Cenevre Sözleşmesi'nin 31. maddesi, mültecilerin ülkeye yasadışı yollardan girmiş olmaları nedeniyle cezalandıramayacaklarını belirtmektedir. Uluslararası standart bu şekildeyken Kıbrıs'ın kuzeyinde bu ilkenin tam tersi bir uygulama görülmektedir. 2024 yılı boyunca düzensiz yollarla gelen sığınmacılar hakkında sistematik biçimde cezai süreçler başlatılmış ve hapis cezaları verilmiştir. Düzensiz yollardan Kıbrıs'ın kuzeyine giriş yapan sığınmacı ve mülteciler eski cezaevi, yeni cezaevi, karakollar ve Yıldız Yurdu gibi farklı yerlerde alıkonulmaktadır. Yıldız Yurdu, çoğunlukla çocukların yer aldığı vakalarda aile bütünlüğünü korumak amacıyla kullanılmaktadır. Bunun dışında ebeveynler ve çocuklar yargılama süreci devam ederken teminatla Yıldız Yurdu'nda tutulmakta veya mahkûmiyetin ardından sınır dışı işlemlerini orada beklemektedirler. Bununla birlikte, bazı durumlarda kişiler hiç cezaevine gönderilmeden yalnızca karakollarda tutulmakta; yargılama yapılmaksızın 'Muhaceret Yasası'ndan²⁸ doğan yetkiyle doğrudan sınır dışı edilmektedirler. Gayet geniş yetkiler tanıyan bu yasal düzenleme, kişilerin herhangi bir risk değerlendirmesine tabi tutulmadan sınır dışı edilmelerine olanak sağlamaktadır. Bu durum, uluslararası hukukun öngördüğü koruma mekanizmalarıyla çelişmektedir. Aile birliği söz konusu değilse, yetişkin erkekler genellikle eski cezaevine, kadınlar ve çocuklar ise yeni cezaevi ya da Yıldız Yurdu'na sevk edilmektedirler.²⁹

²⁸ 'Yabancılar ve Muhaceret Yasası' md 6 ve 13.

²⁹ Mülteci Hakları Derneği Avukatı Av. Doruk Günelp ile gerçekleştirilen mülakat. Tarih: 05/05/2025.

Cezaevine gönderilen kişiler arasında çocuklar ve kadınlar da yer almıştır. Bu durum, cezalandırılma ilkesinin ihlalinin yanı sıra çocuk adalet sistemi, kadınların korunması ve travma sonrası destek gibi alanlardaki yükümlülüklerin de göz ardı edildiğini göstermektedir.

Eski ve Yeni Merkezi Cezaevi'ndeki 2024 yılı verilerine göre³⁰ :

- 770 Suriye kökenli kişi tutuklu - hükümlü olarak eski ve yeni cezaevine gönderilmiştir.
- Bu sayının 361 kişisi tutuklu kaldığı süre kadar ceza alıp tahliye edilmiş, 346'sı ise hafif hapis cezaları almıştır.
- 33 kişi cezaevine gelmeden tahliye edilmiştir. Bunun anlamı sorulduğunda, kayıtlara o şekilde geçirildiği, başka bir açıklamanın da olmadığı aktarılmıştır.
- 770 kişinin 66'sı kadın olarak kayıtlara geçmiştir.
- Tamamının yaş aralıkları şu şekildedir: 16 yaş altı: 15 kişi, 16 – 21 yaş: 170 kişi, 22 – 25 yaş: 170 kişi, 26 – 50 yaş: 398 kişi, 50 yaş üstü: 17 kişi.
- 11 Suriye kökenli, tamamı erkek kişi tutuklu - hükümlü olarak eski ve yeni cezaevine gönderilmiştir.

GERİ GÖNDERİLMEME İLKESİ: RİSK İNCELEMESİ YAPILMADAN SINIR DIŞI ETME UYGULAMALARI

Geri gönderilmeme ilkesi, uluslararası insan hakları hukuku açısından mutlak bir ilkedir. Bu ilkeye göre zulüm, işkence, ölüm riski gibi ciddi tehditlerle karşılaşabilecek bir kişi hiçbir koşulda geri gönderilemez.

2024'te Kıbrıs'ın kuzeyinden sınır dışı edilen kişilere ilişkin herhangi bir bireysel risk değerlendirmesi yapılmamıştır. Sınır dışı işlemlerinde kişinin geldiği ülkeye geri dönmesi durumunda karşılaşacağı tehditler dikkate alınmamıştır. Bu uygulama, AİHM içtihadına ve BM işkence yasağına aykırıdır.

Sığınmacının risk değerlendirmesi yapılmadan cinsel yönelimi, dini inancı, siyasi kimliği ya da etnik aidiyeti gibi kırılganlık halleri incelenmeden ve bu şekilde yaş, cinsiyet, etnik köken dışında ayrıştırılmış veri tutmadan sınır dışı işlemi yapılması özellikle LGBTI+ bireyler, siyasi görüş, etnik kimlik ve dini azınlıklar açısından hayati tehlike doğurmaktadır.

GRETA'nın 2024 yılı Kıbrıs raporunda, sığınmacı kadın ve çocukların insan ticareti riskine karşı yeterince korunmadıkları, bu durumun adanın her iki tarafı bakımından da geçerli olduğu vurgulanmıştır.³¹ Kuzeyde sığınmacı olmanın yanında insan ticareti mağduru olma ihtimali olan kişilere dair risk değerlendirmesi yapılmaması, geri gönderilmeme ilkesinin yanı sıra AİHM içtihatlarına da aykırıdır.

³⁰ Merkezi Cezaevine yönelik bilgi edinme başvurusu. 15/04/2025.

³¹ GRETA, 4th Evaluation Report on Cyprus.

MÜLTECİ HAKLARI DERNEĞİ (MHD)

2024 yılı izleme faaliyetleri kapsamında, MHD bünyesinde görev yapan Avukat Doruk Günalp ile yapılan görüşmede sahada yürütülen müdahale ve izleme faaliyetlerine ilişkin bilgi alınmıştır. MHD'nin izleme sistematığı, resmi veri kaynaklarının şeffaf olmaması nedeniyle çok kaynaklı (hibrit) bir yöntemle dayanmaktadır.

Bilgi edinme süreçlerinde medya taraması, cezaevleri ve karakol ziyaretleri, Yıldız Öğrenci Yurdu gözlemleri, kişilerin şahsi avukatları veya yakınları aracılığıyla yapılan başvurular ve doğrudan MHD çağrı hattına ulaşım gibi kanallar birlikte değerlendirilmektedir. Ayrıca bazı durumlarda, sığınmacıların yargılama süreçleri devam ederken polis birimleri tarafından MHD'ye yönlendirmeler yapılabildiği de aktarılmıştır.

MHD'nin adli yardım sistemi yalnızca düzensiz yollarla gelenleri değil, düzenli yollarla (örneğin öğrenci vizesi, kısa süreli ikamet) giriş yapan bireyleri de kapsamaktadır. Düzenli giriş yapan kişiler MHD'nin çağrı hattı üzerinden başvuruda bulunmaktadır. Daha sonra, mülakatlar gerçekleştirilerek söz konusu kişilere hukuki destek sunulmaktadır.

KIBRIS'IN KUZEYİNE DÜZENSİZ YOLLARDAN GİRİŞİ YAPAN VE MHD'NİN ADLİ YARDIM SUNDUĞU SIĞINMACILAR³²

Ay	Uyruk	Toplam Sayı	Kadın	Erkek	Kız Çocuk	Erkek Çocuk
Aralık 2024	Suriye	25	2	18	2	3
Kasım 2024	Suriye	21		18		3
Ekim 2024	Suriye	73	10	34	17	12
Eylül 2024	Suriye	22		19		3
Ağustos 2024	Suriye	52	6	33	8	5
	Filistin	1		1		
Temmuz 2024	Suriye	22		18		4
Haziran 2024	Suriye	11	1	7		3
Mayıs 2024	Suriye	28	2	22	3	1
Nisan 2024	Suriye	58	6	34	9	9
	Filistin	1		1		
Mart 2024	Suriye	36	1	26		9
Şubat 2024	Suriye	46	3	34	4	5
	Rusya	1		1		
Ocak 2024	Suriye	68		62		6

32 Mülteci Hakları Derneği Avukatı Av. Doruk Günalp ile yapılan mülakat. Tarih: 05/05/2025.

KIBRIS'IN KUZEYİNE DÜZENLİ - YASAL YOLLARDAN GİRİŞİ YAPAN VE MHD'NİN ADLİ YARDIM SUNDUĞU SIĞINMACILAR³³

Ay	Uyruk	Toplam Sayı	Kadın	Erkek	Kız Çocuk	Erkek Çocuk
Aralık 2024	Sudan	2		2		
Kasım 2024	Nijerya	1		1		
Ekim 2024	Sudan	2	1	1		
Eylül 2024	Mısır	4	2	2		
	Filistin	2		2		
	Irak	1		1		
	Sudan	6	2	3		1
	Demokratik Kongo Cumhuriyeti	1		1		
	Türkmenistan	1		1		
Ağustos 2024	Sudan	2	2			
	Liberia	1		1		
	Suriye	1		1		
Temmuz 2024						
Haziran 2024	Mısır	1		1		
Mayıs 2024	Sudan	7	4	3		
	Rusya	1		1		
	Suriye	2	1	1		
	Filistin	3	1	1		1
Nisan 2024	Suriye	1		1		
	Sudan	2	1	1		
	Türkmenistan	1		1		
Mart 2024	Filistin	1		1		
	Nijerya	1		1		
	Sudan	1		1		
Şubat 2024	Filistin	1		1		
	Yemen	1	1			
	Sudan	2	1	1		
Ocak 2024	Sudan	2	2			
	Kamerun	1		1		
	Suriye	1		1		

HAK ODAKLI İZLEME KAPSAMINDA TEMEL BULGULAR

- Tüm cezai yargılamalar mahkûmiyetle sonuçlanmıştır.
- Eski cezaevi ve Yıldız Yurdu koşulları insani değildir. Kapasite sorunları, fiziki koşullar ve psikososyal destek eksiklikleri ciddi insan hakları sorunu yaratmaktadır.
- Çocuklar korunmamış, alıkonulmuştur. Bu, BM Çocuk Haklarına Dair Sözleşmesi'ne aykırıdır. Bu sözleşme Kıbrıs'ın kuzeyindeki iç hukukun parçasıdır.³⁴
- Toplu sınır dışı uygulamaları, bireysel risk değerlendirmesini dışlamıştır. Geri gönderilmeme ilkesi açıkça ihlal edilmiştir.

BMMYK'nın 2024 Küresel Eğilimler Raporu'na göre, dünya genelinde mültecilerin %75'inden fazlası uzun vadeli belirsizlik ve sosyal dışlanma içinde yaşamaktadır.³⁵ Bu tablo, Kıbrıs'ın kuzeyinde sığınma sisteminin olmayışının nasıl bir yapısal mağduriyet doğurduğunu uluslararası ölçekte anlamaya yardımcı olmaktadır.

MEDYA YANSIMALARI: TUTUKLAMALARA DAİR BASINDA YER ALAN HABERLER

2024 yılı boyunca Kıbrıs'ın kuzeyinde 'yasa' dışı geçiş girişimleriyle bağlantılı olarak birçok mülteci, sığınmacı ve düzensiz göçmen gözaltına alınmış, yargılanmış veya sınır dışı edilmiştir. Bu olaylar basında sıklıkla yer bulmuş, ancak haber dilinde kullanılan ifadeler zaman zaman hak temelli yaklaşımı gölgeleyen bir terminolojiyle sunulmuştur. Bu da kamuoyunun mülteci ve sığınmacı haklarına dair farkındalığını olumsuz etkileyebilecek dilsel ve politik belirsizliklere yol açmıştır. Basın haberlerinde dikkat çeken bazı olaylar şunlardır:

Derinya Vakası: Kavramsal Belirsizlik ve Çocukların Tutuklanmaları

'3'ü kadın, 5'i erkek ve biri 1 yaşında bebek olmak üzere 4 çocuğun Yeşil Hat üzerindeki Derinya bölgesinden geçişi sırasında gözaltına alındıkları ve mahkemeye çıkarıldıkları bildirildi. Hakim, çocuklar ve ailelerinin 3 gün süreyle Yıldız Yurdu'nda tutulmalarına karar verdi.' Haberde "kaçak geçiş", "göçmen" ve "mülteci" kavramlarının dönüşümlü kullanılması, terminolojik karmaşaya işaret etmektedir.³⁶

Kıyıya Vuran Cesetler

2024 başında Dipkarpaz ve Çataköy kıyılarına vuran cesetler³⁷ Antalya kıyılarında bulunanlarla birlikte değerlendirildiğinde, kaybolan bir mülteci teknesi olma ihtimalini gündeme getirmiştir. Söz konusu teknenin Lübnan'dan Kıbrıs'a doğru hareket ettiği ve, 90 kişiyi taşıdığı belirtilmiştir.³⁸ MHD, bu vakaya dair yaptığı açıklamada, etkili yasal düzenlemelerin yapılması ve sığınma hakkının anayasal güvenceye kavuşturulması gerekliliğine dikkat çekmiştir.³⁹ Dipkarpaz'da bulunan cesetler bölge halkı tarafından defnedilmiştir. Yapılan cenazede, insanlık dışı koşullarda düzensiz şekilde gerçekleşen göç hareketlerinin insan yaşamına verdiği zarara da dikkat çekilmiş ve konuya dair uluslararası dayanışmanın önemine vurgu yapılmıştır.⁴⁰

34 BM Çocuk Hakları Sözleşmesi md 6, md 22, md 37, General comment No. 24 (2019) on children's rights in the child justice system, <https://www.ohchr.org/en/documents/general-comments-and-recommendations/general-comment-no-24-2019-childrens-rights-child>, Erişim tarihi: 22/06/2025.

35 UNHCR, Global Trends 2024.

36 <http://bit.ly/4mRKynR>, Erişim tarihi: 04/06/2025.

37 Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi md 2 yaşam hakkı, <https://bugunkibris.com/2024/01/23/antalya-ve-kibris-kilyarına-vuran-cesetler-uluslararası-arastırma-baslatildi/>, <https://www.yeniduzen.com/kibrisin-kuzeyinde-2024te-neler-yasandi-178203h.htm>, Erişim tarihi: 04/06/2025.

38 <https://i24.im/QSp3A>, Erişim:04/06/2025.

39 https://bugunkibris.com/2024/02/06/mhdden-kibrisin-kuzeyinde-kiylara-vuran-cansiz-bedenler-ve-multeci-haklarına-iliskin-cagrı/?utm_source, Erişim tarihi: 04/06/2025.

40 https://haber.kibris.com/karpaz-sahillerinde-bulunan-cesetler-dipkarpaza-defnedildi-1703-2024-02-07.html?utm_source, Erişim tarihi: 04/06/2025.

İnsan Kaçakçılığı Mağduru Kadın ve 6 Çocuğu

Bir Suriyeli kadın ve altı çocuğu 12 bin Euro karşılığında insan kaçakçıları aracılığıyla Türkiye üzerinden Kıbrıs'ın kuzeyine getirilmiştir. Polis tarafından tespit edilen kadın, Mahkemece 15 gün süreyle tutuklanmıştır. Olay, insan kaçakçılığı ağlarının mülteciler üzerindeki sömürü mekanizmalarını açıkça ortaya koymaktadır.⁴¹

Karşıyaka Vakası: 35 Mülteci, Çocukların Gözaltı Koşulları ve Olayın Türkiye Bağlantısı

Girne Karşıyaka sahilinde düzensiz şekilde adaya giriş yapan 5'i çocuk, 4'ü kadın, 26'sı da erkek olmak üzere toplam 35 mülteci tutuklanmıştır. Ardından Yıldız Yurdu'na yerleştirilerek yargılamaları beklenmiştir.⁴² İnsan kaçakçılığı ile bağlantılı kişiler Türkiye'de yakalanmıştır. Bu olay, Kıbrıs'ın kuzeyinin yalnızca geçiş noktası değil, aynı zamanda geniş bir insan kaçakçılığı ağının parçası haline geldiğini göstermektedir.⁴³

Güvercinlik Vakası: Askeri Mahkeme Süreci ve Ayrımcı Uygulama Riski

Gazimağusa'dan geçerek Güvercinlik köyüne ve burada tespit edilen biri kadın, ikisi erkek üç Suriyeli mülteci askeri mahkemeye çıkarılmış, iki erkek cezaevine, kadın ve çocuklar ise Yıldız Yurdu'na gönderilmiştir.⁴⁴

Tırlarla Gizli Giriş: Çocukların Kaçak Taşınması⁴⁵ ve Tutuklama Süreçleri

Girne Limanı'nda bir tırın dorsesinde gizlenmiş beş Suriyeli mülteci ile 6 erkek mültecinin (4'ü 16 yaşında, biri 15, biri 40 yaşında) kaçak yollarla adaya sokulduğu tespit edilmiştir. İnsan kaçakçılığı yapan şahıs tutuklanmış, mülteciler 'yasa' dışı giriş gerekçesiyle gözaltına alınmıştır. Bu vakalar, çocukların taşıma araçlarıyla adaya sokulmasının sistematikleştiğine işaret etmektedir.⁴⁶

2024 yılı boyunca Kıbrıs'ın kuzeyinde mülteci, sığınmacı ve düzensiz göçmenlere yönelik gözaltı ve yargı süreçlerine dair basına yansıyan haberlerde ciddi hak ihlalleri tespit edilmiştir. Vakalar bir bütün olarak ele alındığında, Kıbrıs'ın kuzeyinde mültecilere yönelik yaklaşımın ağırlıklı olarak güvenlik ve ceza hukuku perspektifiyle şekillendiği, insan hakları ve uluslararası mülteci hukukunun temel ilkelerinin çoğu zaman göz ardı edildiği anlaşılmaktadır.

Özellikle çocukların tutuklu koşullarda tutulmaları, BM Çocuk Haklarına Dair Sözleşme'nin açık ihlalidir.⁴⁷ Çocukların yalnızca ebeveynleriyle birlikte sınırı geçtikleri gerekçesiyle idari gözetim altına alınmaları veya Yıldız Yurdu gibi merkezlerde özgürlüklerinden yoksun bırakılmaları, "özgürlüğün son çare olarak ve en kısa süreyle sınırlandırılması" ilkesine doğrudan aykırılık taşımaktadır.

Ayrıca, sığınma talebinde bulunma imkânı sağlanmaksızın "yasa dışı giriş" gerekçesiyle cezaevine sevk edilen mültecilerin durumu, 1951 Mülteci Sözleşmesi'nin ve AİHS'in 5. Maddesi, yani özgürlük ve güvenlik hakkı ihlalidir. Bu bireylerin çoğu, sınırdan geçmeye çalışırken "kaçak göçmen" olarak etiketlenmekte, ancak korunma ihtiyacı içinde olup olmadıklarına dair risk değerlendirmesi yapılmamaktadır. Bu yaklaşım, geri göndermeme ilkesini zedelemekte ve mültecilerin ceza hukukunun öznesi haline gelmesine yol açmaktadır.

41 <https://www.yeniduzen.com/agaclik-bir-alana-burasi-guney-denilerek-terk-edildiler-174270h.htm> Erişim tarihi: 04/06/2025.

42 https://haberikibris.com/35-multeci-tespit-edilerek-mahkemeye-cikarildi-1343-2024-03-24.html?utm_source=, <https://kibrisgazetesi.com/5i-cocuk-35-duzensiz-gocmen-yeniden-mahkemede/>, Erişim tarihi: 04/06/2025.

43 <https://kibrisgazetesi.com/insan-kacakcisi-teminatla-serbest/>, Erişim tarihi: 04/06/2025.

44 https://www.kibrispostasi.com/c57-Adli_Haberler/n535008-yasadisi-yollardan-guneyden-kuzeye-gecen-uc-multeci-uc-gun-tutuklu-kalacak?utm_source=, <https://haberikibris.com/gazimaqusada-yasa-disi-gecis-yapan-3-suriyeli-multeci-askeri-mahkemeye-cikarildi-1242-2024-10-03.html>, Erişim tarihi: 04/06/2025.

45 Çocuk Hakları Sözleşmesi md 19.

46 <http://bit.ly/437Ks6L>, Erişim tarihi: 04/06/2025.

47 Çocuk Hakları Sözleşmesi md 37.

Basın haberlerinde kullanılan dilin kendisi de hak ihlallerine işaret etmektedir. “Kaçak geçiş”, “gizlice girmek”, “yakalandılar” gibi kriminalize edici, sığınmacıları suçlu gösteren kavramların sıkça kullanılması, kamuoyunda mültecilerin statüsünün belirsizleştirilmesine ve olumsuz algı oluşmasına neden olmaktadır.

Tüm bu vakalar, Kıbrıs’ın kuzeyinde etkili ve şeffaf bir sığınma sisteminin bulunmadığını, mevcut uygulamaların mültecilerin uluslararası koruma hakkına erişimini büyük ölçüde engellediğini ve sistematik bir hak ihlali döngüsü yarattığını göstermektedir. Kıbrıs’ın kuzeyindeki yapının, hem sınır yönetimi hem de iç güvenlik politikalarını insan hakları standartları ile uyumlu hale getirmemesi durumunda çifte mağduriyet yaşanmaya devam edilecektir.

SONUÇ VE ÖNERİLER

Yukarıda da değinildiği gibi, 2024 yılı itibarıyla Kıbrıs'ın kuzeyinde mülteci ve sığınmacılara yönelik sistematik hak ihlalleri tüm ağırlığıyla sürmektedir. Bir sığınma sisteminin hâlâ kurulmaması, bu coğrafyaya gelen kişilerin “suçlu” olarak görülmelerine, tutuklanmalarına ve sınır dışı edilmelerine neden olmakta; uluslararası hukuka aykırı uygulamalar zincirine kapı aralamaktadır.

Uluslararası koruma ihtiyacıyla düzensiz yollardan Kıbrıs'ın kuzeyine giriş yapan sığınmacılar ne girişte ne de yargı sürecinde kendilerini ifade edebilecek bir başvuru mekanizmasıyla karşılaşmakta ve uluslararası hukuka aykırı olarak cezalandırılıp sınır dışı edilmektedirler. 2024 yılı boyunca yürütülen izleme faaliyetleri, bu uygulamaların münferit olmadığını, yapısal bir ihmalin sonucu olarak süreklilik kazandığını ortaya koymaktadır.

Devlet, adli yardım – ücretsiz hukuki destek, tercüman hizmeti ve risk değerlendirme gibi en temel yükümlülüklerini yerine getirmemekte, bu alanlar büyük ölçüde MHD gibi sivil toplum aktörlerinin omuzlarına bırakılmaktadır. Oysa bu hizmetlerin kurumsal ve sürdürülebilir bir biçimde kamu tarafından sağlanması gerekmektedir.

2024 yılı raporu, yalnızca ihlalleri belgelemekle kalmayıp uluslararası hukukla uyumlu, insan onurunu esas alan bir sistemin inşasına yönelik somut politika önerileri de sunmaktadır.

2024 yılına dair küresel raporlar da bu ihtiyacı teyit etmektedir. BMMYK'nın Küresel Eğilimler Raporu'na göre dünya genelinde zorla yerinden edilen kişilerin sayısı 120 milyonu aşarken, özellikle sığınma sistemleri olmayan bölgelerde hukuki koruma eksikliği ciddi mağduriyetlere yol açmaktadır. HWR'nin Kıbrıs özel raporu ise, adanın kuzeyinde sistematik geri gönderme, cezalandırma ve alıkoyma pratiklerinin sürdüğünü ve bu uygulamaların insan hakları hukukuna açıkça aykırı olduğunu ortaya koymaktadır.⁴⁸

POLİTİKA VE UYGULAMA ÖNERİLERİ

Sığınma Sisteminin Kurulması

- ‘Fasıl 105 Yabancılar ve Muhaceret Yasası’ derhal güncellenmeli ve sığınmacıları kapsayacak şekilde tadil edilmelidir.
- “İnsani İkamet İzni” uygulamasının hukuki çerçevesi netleştirilmeli, kimlere ve hangi koşullarda verileceği ‘yasa’ ile belirlenmelidir.
- Sığınma başvurularını alacak, değerlendirecek ve karar verecek bağımsız bir idari yapı kurulmalı, başvuru, itiraz ve denetim yolları belirlenmelidir.
- Bu sistem, BMMYK'nın rehberliği ve uluslararası hukuka uygun uygulamalar esas alınarak oluşturulmalıdır.

Cezalandırılmama İlkesinin Uygulanması

- Düzensiz giriş yalnızca bir “ihlal” olarak değerlendirilmeli, sığınmacıların cezalandırılması uygulamasına son verilmelidir.
- Ceza yargılamaları sırasında sığınma niyeti beyan eden kişiler hakkında adli süreç askıya alınmalı, bireysel koruma ihtiyacı titizlikle değerlendirilmelidir.

48 Human Rights Watch, Pushbacks and Pullbacks of Syrian Refugees in Cyprus.

Alıkonma Pratiklerinin Gözden Geçirilmesi

- Sığınmacıların alıkonulmaları yalnızca son çare olarak düzenlenmeli, bu süre açıkça belirlenmeli ve mahkemece denetlenmelidir. Çocuklar hiçbir şart altında tutuklanmamalıdır. Ailelerinden ayrı olan çocuklar için acil koruma tedbirleri uygulanmalıdır.
- Kadınlara ve engelli bireylere özgü ihtiyaçlar dikkate alınarak insan onuruna uygun alternatif yerleştirme sistemleri oluşturulmalıdır.
- Yıldız Yurdu gibi cezaevi dışı ancak fiilen alıkonma mekânı olarak kullanılan yerler denetim altına alınmalı, hukuki statüleri netleştirilmeli, CPT (Avrupa Konseyi İşkencenin ve İnsanlık Dışı veya Aşağılayıcı Muamelenin Önlenmesi Komitesi) standartlarına uygun hale getirilmelidir.

Geri Gönderilmeme İlkesinin Güvence Altına Alınması

- Her sınır dışı işleminden önce bireysel risk değerlendirmesi yapılmalı, zulüm, işkence veya ölüm riski bulunan kişilerin iadesi yasaklanmalıdır.
- Risk tespit sistemleri cinsel yönelim, din, etnik kimlik gibi kişisel kırılabilirlikleri içerecek şekilde geliştirilmelidir.

Adli Yardım ve Tercüman Hizmetlerinin Kurumsallaştırılması

- Cezaevi, karakol, Yıldız Yurdu ve mahkemelerde devlet tarafından ücretsiz ve bağımsız tercüman hizmeti sunulmalıdır.
- Mülteci statüsünün tanınacağı yasal düzenlemeler yapılmalı, bu yönde yapılacak başvurularda herkes için adli yardım otomatik tanınmalı, bu yük sivil topluma bırakılmamalıdır.

İzleme, Denetim ve Şeffaflık Mekanizmaları Kurulmalı

- Karakol, cezaevi, alıkonma mekânları, sınır kapıları gibi alanlara düzenli ve habersiz ziyaretler yapabilecek bağımsız yerel mekanizmalar oluşturulmalıdır.
- İşkenceye Karşı Sözleşme'nin Seçmeli Protokolü (OPCAT) onaylanmalı; söz konusu mekanların denetim mekanizmaları, STÖ'lerin ve bağımsız denetçilerin dahil olacağı şekilde uluslararası standartlara göre işletilmelidir.

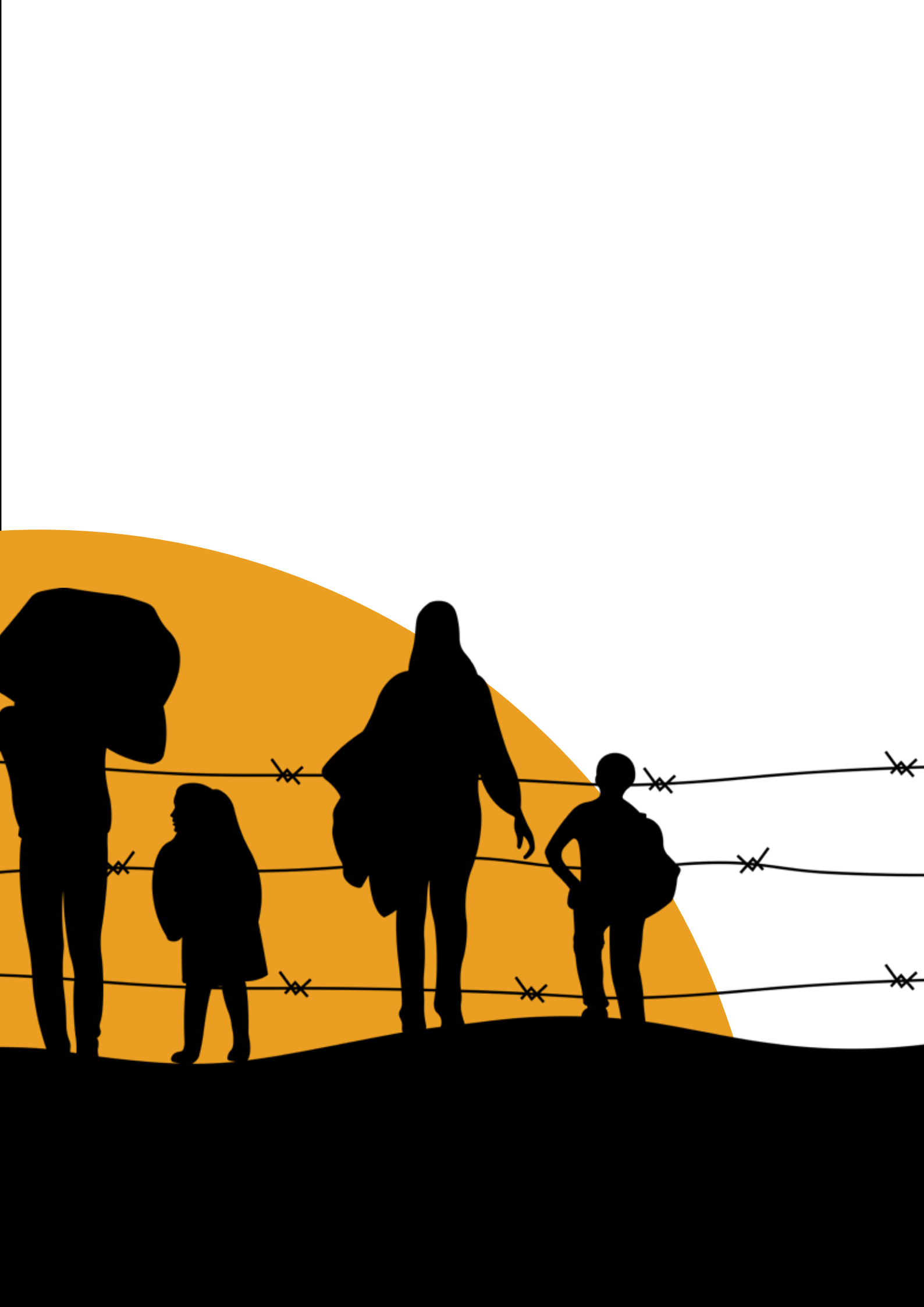
İNSANA YAKIŞIR BİR YAŞAM MÜMKÜN

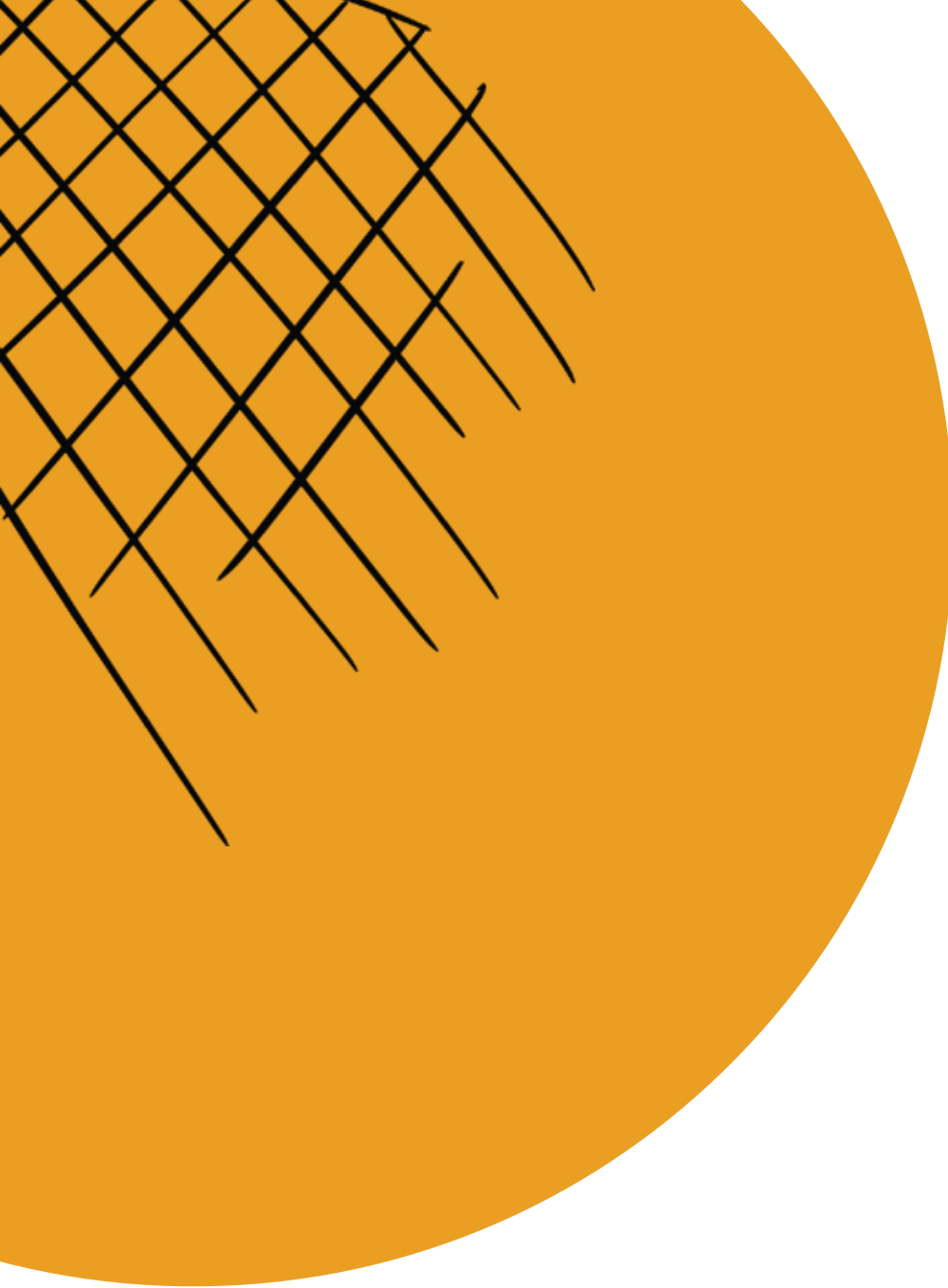
Bu rapor, Kıbrıs'ın kuzeyinde sığınmacı ve mültecilerin hâlâ yok sayıldıkları, cezalandırıldıkları ve dışlandıkları bir yapıya işaret etmektedir.

Hak temelli izleme sadece ihlalleri belgelemek değil, aynı zamanda insan onuruna yakışır bir yaşamın mümkün olduğunu hatırlatmaktır. Mültecilik bir güvenlik sorunu değil, bir insanlık meselesidir. Ipsos'un 2024 tarihli küresel algı araştırmasına göre, halkların büyük çoğunluğu mültecilerin korunması gerektiğine inanmakta, ancak ulusal hükümetlerin sorumluluk üstlenme konusundaki isteksizlikleri mültecilik meselesini insani zeminden uzaklaştırmaktadır.⁴⁹ Oysa insan onurunu merkeze alan bir sistem inşa etmek yalnızca hukuki değil, aynı zamanda insani bir zorunluluktur.

📍 **Ahmet Sadık Sokak, Temel 1 Apt. No 6, Köşklüçiftlik, Lefkoşa**

✉ **info@ihpcy.eu** 🌐 **insanhaklariplatformu.eu**

📺 **ihp.hrp** 📷 **ihp.hrp** 📞 **ihp_hrp**

Bu yayın Avrupa Birliği tarafından finanse edilmiştir. İçerik tamamıyla İnsan Hakları Platformu'nun sorumluluğu altındadır ve Avrupa Birliği'nin görüşlerini yansıtmak zorunda değildir.

**İnsan
Hakları
Platformu**
Human Rights Platform